

opdatering

Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum

2017

opdatering

Årbog for Vardemuseerne &
Ringkøbing-Skjern Museum 2017

opdatering
Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2017

© Forfatterne, Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2018

Redaktion: Christian Ringskou og Tine Lorange

Korrektur: Harriet Ludvigsen

Grafisk tilrettelæggelse: Tine Lorange

Forsidefoto: Niels A. Hansen

Fotos og illustrationer: med mindre andet er angivet
ved de enkelte fotos og illustrationer tilhører
billedmaterialet i denne bog Vardemuseerne,
Ringkøbing-Skjern Museum eller Arkæologi Vestjylland

Alle kort, Danmarks Højdemodel og
ortofotos: ©Geodatastyrelsen

Skrift: Myriad Pro

Papir: MultiArt Silk 130g

Omslag: 1/s 250g

Tryk: Strandbygaard Grafisk A/S, Skjern

ISBN 978-87-89834-97-9

ISSN 1903-9581

Kære Læser!

Velkommen til årets opdatering. Det er ottende gang Varde-museerne og Ringkøbing-Skjern Museum udsender en fælles årbog, der beskriver noget af alt det, der sker på museumsområdet i de to kommuner.

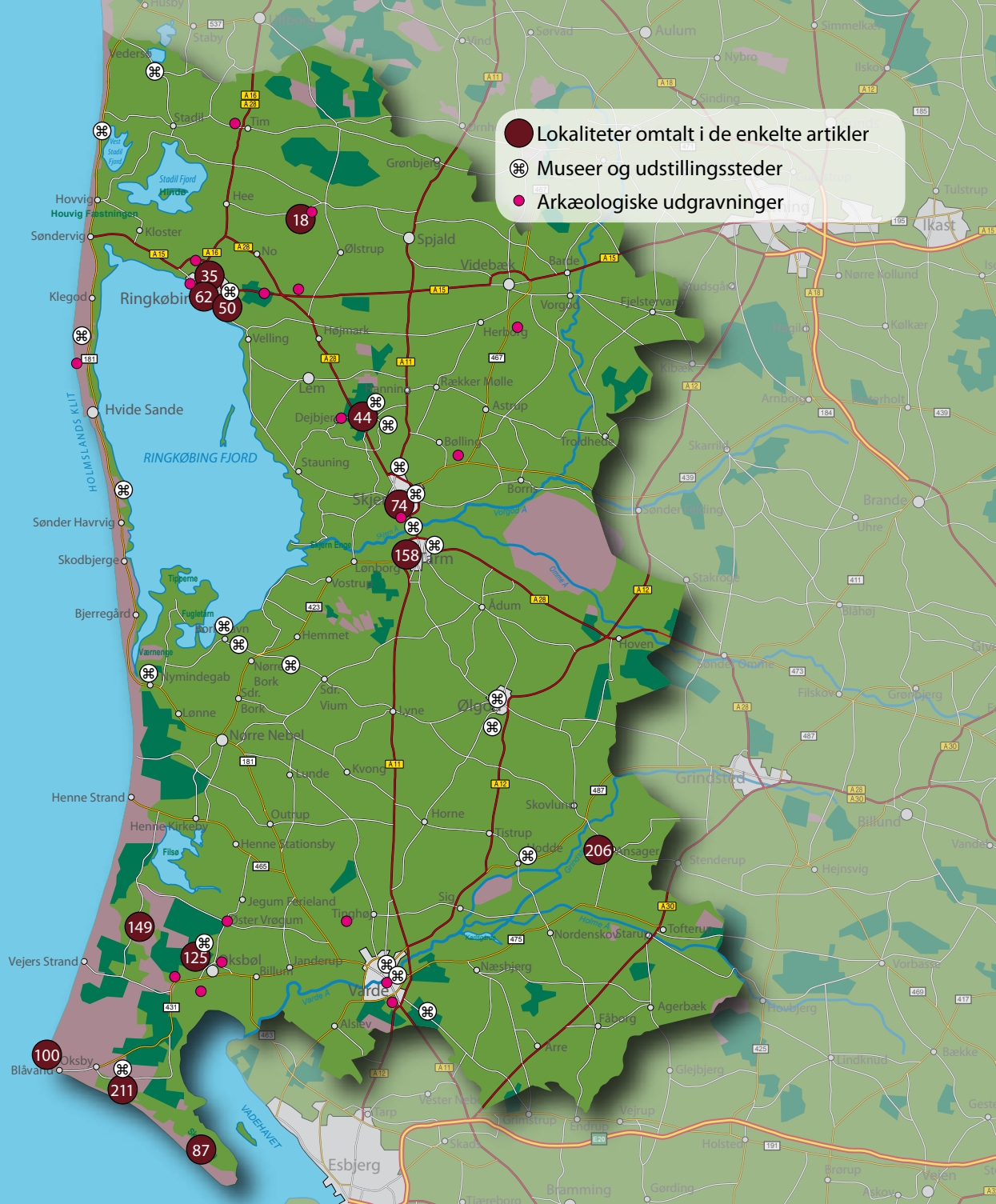
Og som altid er årbogens indhold blandet. Denne gang er der en hel stribe artikler, der er resultatet af 20 antropologistuderendes feltarbejde i maj måned 2017 omkring Hvide Sande. Der er fine portrætter af Skjerns "Kornelius Blisand", Christian Hansen og Vestjyllands "Rembrandt", Christen Lyngbo. Der er artikler om museernes formidling både i landskabet og inde på museerne. Der er artikler om to forskellige flygtningelejre fra tiden

efter Anden Verdenskrig og vi fortsætter byvandringen gennem Ringkøbings gader før og nu. Der er fokus på jernalderens spader og deres rette brug og en artikel om alternativ medicin for hundrede år siden – som nu giver vore dygtige detektorfolk fund fra marken. Og så er der som i de tidligere årgange beretninger fra museumsforeningerne om deres aktiviteter og en oversigtsartikel om årets arkæologiske udgravninger.

Som altid kommer vi langt omkring – selvom vi holder os inden for de to kommuners grænser. Men der er meget historie her i Vestjylland. Og vi bliver ved med at finde nyt om den.

God læselyst

Kim Clausen og Claus Kjeld Jensen

Indhold

- 6** Museumsforeningernes årsberetninger
- 16** Årets gang i ArkVest
Af Lene B. Frandsen & Poul K. Jørgensen
- 18** Lyngsmose Nord
Af Palle Eriksen, Torben Egeberg & Per Ole Rindel
- 24** Huller i jorden
Af Henriette Lyngstrøm
- 35** Ringkøbings middelalderlige byprivilegier
Af Anders Bøgh
- 44** Rakkerpakket i Ringkøbing Amt
Af Caroline Larsen
- 50** Fra Torvet til havnen
Af Christian Ringskou
- 62** "Ja, saadan kan man jo blive ved at mindes"
Af Helen Borg
- 74** Købmand Christian Fabricius Hansen
Af Christian Ringskou
- 87** Fra Strøget til Skallingen
Af Daniel Henschen
- 96** Volta, Galvani, strøm i døde frøer
og en kvaksalver fra Frederiksberg
Af Lars Chr. Bentsen
- 100** Blandt sovjetiske krigsfanger
og flygtninge i Blåvandlejren
Af Harald H. Jepsen
- 125** At skabe orden i kaos
Af John V. Jensen
- 149** Forsvinde fra mands minde
Af John V. Jensen
- 158** Tarm Stole- og Møbelfabrik i over 100 år
Af Christian Lind Thomsen
- 169** På feltøvelse i Naturens Rige
Af Bodil Selmer, Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet
- 203** Naturens Rige
Af Lisbeth Lunde Lauridsen
- 206** Genstande på et museum
Af Holger Grumme Nielsen
- 211** Punktum, punktum, komma, streg
Af Pernille Ø. Sørensen & Anja Høegh
- 218** Årets udgravninger
Af arkæologerne i ArkVest
- 238** Tidstavle
- 239** Retteblad

På feltøvelse i Naturens Rige

Af Bodil Selmer, Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet

En blæsende forårsaften midt i maj 2017 tjekkede 20 unge, kvindelige antropologistuderende ind på Hvide Sande Hotel. Foran dem lå 14 dage med undervisning i hotellets lokaler og egne feltundersøgelser i området. Stedet var perfekt – som der står i beskrivelsen af Hvide Sande Hotels placering: "Det giver jer mulighed for at være helt tæt på både hav, havn og by og dermed kunne følge med i byens rytme". Inden længe var de studerende en del af den brogede skare af turister og lokale på bænken i Havnegade. En og anden har nok undret sig både over de to minivans med Aarhus Universitets logo på hotellets parkeringsplads og de mange unge kvinder, der pludselig var dukket op i byens midte. Og inden længe kunne man da også læse en omtale i Dagbladet Ringkøbing-Skjern.

I den obligatoriske metodeundervisning på andet semester på Antropologi ved Aarhus Universitet lærer de studerende fagets håndværk – de lærer at forberede og gennemføre interviews og at foretage deltagerobservation. Som en del af dette undervisningsforløb skal de studerende

udføre egne feltøvelser. I feltøvelsen sættes den teoretiske forståelse af menneskelige fællesskaber, kulturer, traditioner og sociale interaktioner på spil i mødet med konkrete mennesker og det levede liv. Under den brede overskrift "Sammenhængskraft i Naturens Rige" skulle de studerende prøve kræfter med en undersøgelse af vestjyske forhold. Hvordan står det til med fællesskabsfølelsen i den geografisk største og tyndest befolkede kommune i Danmark? Hvilken rolle spiller naturen for sammenhængskraften?

Idéen om at kombinere den obligatoriske metodeundervisning med feltøvelser i Ringkøbing-Skjern Kommune kom i stand i et samarbejde mellem de to undervisere Rane Willerslev og Bodil Selmer, og museumsdirektør ved Ringkøbing-Skjern Museum, Kim Clausen. Idéen blev velvilligt bakket op af lokale kræfter: Buller, alias Jens Frich, gav et flot tilbud på værelser og lokaler på det gamle sømandshjem, og kommunens kulturkonsulent Rebecca Molders bidrog med viden og kontakter til folk i området.

De studerende, anført af Rane Willerslev, på besøg i Bork Vikingehavn.
Foto: Bodil Selmer.

Inden de studerende ankom til Hvide Sande var de blevet sat sammen to og to, og hver gruppe fik tildelt et emne, et sted for udførelsen og en eller flere kontaktpersoner. Ledetråden bag udvælgelsen af de forskellige emner var den røde tråd i Ringkøbing-Skjern Museums strategiplan: At landskabstyperne å, fjord, hav og hede udgør trenden i den vestjyske kulturhistories vævestol. Derfor så underviserne og Kim Clausen gerne, at alle disse landskabstyper så vidt muligt var repræsenteret, men samtidig var der mange praktiske hensyn, der skulle overvejes. Hvordan skulle de studerende fx komme rundt i landets største kommune? Hvem kunne de tale med og hvilke aktiviteter, kunne de deltage i? I en afvejning af de mange forskellige hensyn nåede vi frem til 10 emner og steder for feltøvelserne. De er listet i skemaet nedenfor sammen med titlen på den resulterende artikel.

I samarbejde med kommunen, Region Midt, Filmby Aarhus og Aarhus 2017 er Aarhus Universitet involveret i en kommende tv-serie, der skal foregå i Hvide Sande-området. Det er tanken, at de studerendes indtryk og indsigter skal indgå som en del af inspirationen bag serien, og derfor mødtes og diskuterede de med professionelle filmfolk den

sidste dag i Hvide Sande. Serien bliver i genren New Nordic Noir, altså i samme stil som *Broen* og *Forbrydelsen*. Nordic Noir er præget af en dyster stemning, hvor alle elementer – story line, kameravinkler, musik – understreger et sært univers i skyggerne af det kendte. Kommunen og regionen støtter tv-serien fordi erfaringen fra andre lignende serier er, at det er godt for turismen med en sådan eksponering. Man besøger og ferierer gerne i områder, man har lært at kende gennem tv-skærmen, også selvom området her fungerer som kulisse for den ene uhyggelige forbrydelse efter den anden.

Ikke alle lokale indbyggere tog helt så let på en kommende tv-series fremstilling af området. Det måtte de studerende sande efter en artikel i Dagbladet Ringkøbing-Skjern omhandlende deres besøg og undersøgelser i området. I artiklen kan man nemlig også læse om tv-serien: Seriens figurer skal være så tro som muligt mod den vestjyske ånd, og de studerendes interviews kan bruges til at give karaktererne dybde. Derfor, slutter artiklen, er der mulighed for, at avisens læsere i den kommende tid vil blive kontaktet af antropologistuderende, og måske endda blive inspirationen til en karakter i serien. Dét fik et par stykker

Emne	Lokalitet	Artikel
Adgang til naturen – Hvad skal der ske med Skjern Å?	Skjern	En nationalpark undervejs
Adgang til naturen – jagt og fritidsfiskeri	Ringkøbing	Jagt, natursyn og fællesskab
Healingsteder	Ringkøbing	Vil du med hjem, lille sten?
Landskabets betydning i Kloster	Holmsland	Den guddommelige natur
Smag på kysten – Gårdbutikken	Holmsland	Opretholdelse af vestjysk identitet
Turisme og Erhverv	Hvide Sande/Ringkøbing	Vestjysk kollektivismen på flaske
Det havgående Fiskeri/Auktionshallen	Hvide Sande	Fra æ' haw til æ' maw
Kystredningstjenesten	Hvide Sande	De sejler ud når de andre sejler ind
Surferkultur – som vinden blæser	Hvide Sande/Ringkøbing	Som vinden blæser
Bosætning og adgang til naturen	Skjern, Dejbjerg og Rk. Mølle	Naturen som identitetsmarkør

til at trække sig fra planlagte interviews, og de studerende måtte dementere, at de var i området for at finde mulige mordere til en tv-serie.

Uafhængigt af avisens omtale blev de studerende modtaget med stor gæstfrihed og imødekommenhed både blandt folk, som Kim Clausen og Rebecca Molders henviste dem til, og blandt folk, de selv fik kontakt med. Uden denne lyst og vilje til at tale om det vestjyske, om naturen og tilknytningen til området ville feltøvelserne aldrig kunne være blevet gennemført. Ikke alt materiale har fundet vej til artiklerne. Det gælder fx de meget interessante fokusgruppeinterviews, de studerende gennemførte med elever fra Hvide Sande Skole, Ringkøbing Gymnasium og Gymnasiet i Skjern om naturens betydning for folks tilknytning til det sted, de bor. Men sådan er det i antropologisk forskning; der er altid en overflod af informationer og data, som, selv om de ikke bruges direkte, er med til at danne klangbund for forståelsen.

På et tidspunkt i samarbejdet foreslog Kim Clausen, at de studerende skulle bidrage til museets årbog med en mindre artikel fra hver feltøvelse – en stor udfordring for studerende så tidligt i deres uddannelse. Men de studerende gik til opgaven med talent og engagement, og resultatet kan opleves på de følgende sider.

Fra Pumpestation Nord har man et godt overblik over Skjern Ådal og Skjern Enge. Foto: Bodil Selmer.

Direktør for Ringkøbing-Skjern Museum, Kim Clausen, fortæller om områdets historie på en tur rundt om fjorden. Foto: Bodil Selmer.

Fra Nordliden ses græssende kreaturer på værnengene. Foto: Bodil Selmer.

Studerende og undervisere lytter til museumsdirektør Kim Clausen ved besøget på Bork Vikingehavn. Foto: Bodil Selmer.

Geografisk tages læserne med på en tur vesten om fjorden, og præsenteres undervejs for de mange forskellige betydninger naturen tillægges i denne del af Vestjylland. Vi begynder ved Skjern Å, hvor debatten om nationalparken bliver et prisme, der kan reflektere de forskelligartede holdninger og interesser i forhold til naturen. Samtidig giver *En nationalpark undervejs* et kig til en mulig fælles vestjysk måde at forholde sig til krav og påbud fra myndigheder og udefrakommende. I *Jagt, natursyn og fællesskab* vises det, at respekt for naturens helhed er den gennemgående røde tråd i jægerens beretninger, og at jagtoplevelser og -erfaringer kan skabe et socialt fællesskab, selvom mange praktiserer solojagt. Samhørighed med naturen er også fokus i artiklen *Vil du med hjem, lille sten?* Her beskrives en alternativ spiritualitet med rod i Ringkøbing, hvordan dens udøvere forbinder sig med de rå naturkræfter, Vesterhavet og det særlige vestjyske landskab, og hvordan de her finder helbredelse. Selvom det spirituelle måske nok er udtryk for brede strømninger i tiden, finder det her sit helt særlige lokale udtryk. I *Den guddommelige natur* spørges ligeledes til naturens storhed og dens indvirken på menneskene.

Også her er det gennemgående tema, at naturen fordrer respekt, og at naturen på én og samme tid får menneskene til både at føle sig små og som en del af noget større. Med *Opretholdelse af vestjysk identitet* skifter artiklerne fokus og læserne introduceres både til naturen som erhvervsgrundlag og til vestjysk tilpasningsevne. Artiklen viser, hvordan tidligere tiders mangestrengede økonomi fortsat trives, og hvordan man hos Gårdbutikken Vestjylland tilpasser sig og møder skiftende omstændigheder og udfordringer. *Vestjysk kollektivism på flaske* handler også om entreprenørskab og nye erhvervsinitiativer. Historien om Bryghuset Mylius-Erichsen sættes i artiklen ind i en større fortælling om Hvide Sande og om det forhold mellem fællesskab og konkurrence, der tidligere karakteriserede fiskeriet. *Fra æ' haw til æ' maw* giver både et historisk tilbageblik og et perspektiv på fiskeriets fremtid. Ordet frihed er gennemgående, når fiskerne fortæller om det traditionelle erhvervs udnyttelse af naturens ressourcer. Kystredningstjenesten er emnet for artiklen *De sejler ud når de andre sejler ind*. Her beskrives samarbejdet mellem fastansatte og frivillige, og det særlige forhold, der opstår, når man sammen har været på farefulde redningsaktioner og stået med andres liv i hænderne. Man forstår redningsstationens betydning som sikkerhed for de mange, der bruger havet. *Som vinden blæser* giver med sin beskrivelse af surfer-kulturen et konkret eksempel på, hvordan menneskets tilknytning til havet er flyttet over i fritidssfæren, og hvordan surfing både tiltrækker tilflyttere og turister. Med *Naturen som identitetsmarkør* er vi tilbage ved udgangspunktet. Ikke mange lever længere af fiskeri eller landbrug, så for de fleste beboere i området er tilknytningen til naturen ikke længere erhvervs-mæssig, men noget man dyrker i fritiden. Naturen forstås bedst som en kropslig oplevelse, og derfor taler man bedst om dens betydning, når man er midt i den. Artiklens pointe er, at identiteten er præget af og forankret i naturen, og at naturen udgør en original sammenhængskraft i området.

God fornøjelse med læsningen af disse beretninger fra feltøvelser i Naturens Rige.

En nationalpark undervejs

Af Rikke Bruhn Pedersen & Sidsel Palle Petersen

Skjern Å har længe været undervejs til at blive nationalpark, men projektet har mødt flere forhindringer. Der er mange stemmer, der skal høres – det perfekte job for to nysgerrige antropologistuderende fra Aarhus. Vi vil kigge på, hvorfor der ikke kom en nationalpark, og hvad fremtiden byder på.

Kort om nationalparken

I 2012 blev forslaget om Skjern Å Nationalpark stoppet i Folketinget efter fire års forarbejde og borgerinddragelse. Det kom som en overraskelse, selvom det var lokale landmænd i Hoven, der sendte et brev til Natur- og Miljøklagenævnet. Her skrev de, at de var bekymrede for den fremtidige drift af deres landbrug, da store arealer af den planlagte nationalpark dækkede over landbrugsjord, og derfor valgte Jørn Dohrmann fra Dansk Folkeparti at trække sin støtte til projektet for at beskytte landmændene. Planerne for en nationalpark er nu på tegnebrættet igen. Vi vil undersøge, om Skjern Å har mulighed for at blive nationalpark denne gang, eller om konflikten stadig runger i baggrunden.

Vi har snakket med både lokale borgere og politikere, der ikke ser ens på projektet, men alle har en interesse heri. Åens værdi som kulturarv for området, har været diskuteret flere gange. Det skete da åen blev rettet ud i 1960'erne, da den blev genslynget i 2002, og nu hvor nationalparken bliver genovervejet sker det igen.

En bremseklods for projektet

Hoven-landmændene, der stoppede nationalparken, bekymrede sig for, om en nationalpark ville betyde restriktioner for deres drift. Landbruget og det offentlige er tidligere ramlet sammen i en konflikt om Værnengene, som

endte i en retssag. Sagen begyndte med et udlån af lokale landmænds jord ved Værnengene. Udlånet løb i over 20 år og overgik derfor til paragraf tre i Naturbeskyttelsesloven. Paragraf tre beskriver, at land, som har ligget urørt over en længere periode, overgår til natur og derfor ikke må benyttes til landbrug. Landmændene kom til at fortryde deres valg, og sagen gik helt til Højesteret, hvor landmændene ikke fik medhold. Situationen er endt med at blive ærgerlig, for som Kim Iversen fra Danmarks Center for Vildlaks siger, "Landmændene tager den med til forhandlingsbordet af nationalparken." Landmændene har et konkret bevis på, at kommunen og staten kan ændre deres vilkår.

Med tillid skal land bygges

Mistillid er et tema, der ofte dukker op, når vi har talt med folk. Ole Kamp, formand for Teknik- og Miljøudvalget i Ringkøbing-Skjern Kommune, nævner, at der er en generel mistillid til offentlige myndigheder efter sagen ved Værnengene. Alex Ostensen, der er konventionel svineproducent med jord tæt på åen, udtaler også, at han har skrupler over nye tiltag: "Vi har aldrig prøvet at få et naturtiltag eller miljøtiltag uden en negativ konsekvens". Alex siger, at han af erfaring ved, at nogen altid bliver

Køer ved trækfærgen, Skjern Å. Foto: Rikke Bruhn Pedersen.

*Cyklist ved Skjern Å.
Foto: Jonna Løvlund Bach.*

bondefanget i sådanne aftaler. Andre af de interviewede siger, at nationalparken ikke vil have en mærkbar effekt på deres hverdag, men at de ikke med sikkerhed kan sige, hvilke ændringer en nationalpark medfører, og netop uvisheden vækker bekymring.

Under overfladen ligger en ulmende frygt for, at en nationalpark kommer til at få restriktioner for landbruget. Landbruget og naturen bliver opstillet som modparter, hvilket ærgrer Alex Ostensen: "Mere natur er negativt for mig, fordi jeg ikke kan udvikle mig. Jeg er træt af, vi skal være modparter på den måde". Landbrug og natur lever ikke side om side, men kæmper om pladsen. Det er derfor, landmændene ikke klapper i hænderne af nye tiltag, fordi de bekymrer sig for, om det kan koste dem deres levebrød. Hvor landbruget ser begrænsninger, ser turistbranchen muligheder. Helle Kaspersen fra Ringkøbing Fjord Turisme siger: "Det var pokkers, vi ikke fik den nationalpark. Vi har den samme natur nu, men hvis vi fik en nationalpark, ville det generere flere penge". En nationalpark vil være positivt for turismen og branding af området, men landmændene mener ikke, at de umiddelbart får noget ud af det økonomisk. Som den økologiske landmand Søren Christensen udtaler: "Der er ingen steder i Danmark, hvor landbruget har scoret kassen på at få en nationalpark".

Mistilliden til kommunen gælder dog ikke for alle landmænd. Alex Ostensen siger med et smil på læben: "Jeg synes faktisk, vi har et godt samarbejde med kommunen. Det går ikke altid ens vej, men sådan er det jo". Han synes, kommunen har været meget fair over for ham og givet "noget for noget". Personligt synes Alex, nationalparken er en god idé, men han kan ikke se, hvad den vil gøre godt for hans svineproduktion. Kim Iversen nævner samme tendens: "Der var også en bevægelse inden for landbruget, der sagde 'selvfølgelig skal vi det her, for vi skal have vækst i vores landsdel, ellers visner det hele, hvis vi siger nej til alting'. Udvikling står højt på vestjydernes liste, og de kan generelt godt se de positive ting, en nationalpark vil medføre.

Nationalparken viser en samfundsudvikling, som ses generelt i Danmark. Landbruget har været det vigtigste erhverv i kommunen, men det bliver overhalet af industri og turisme. Det viser sig ved flere restriktioner for landbruget og større fokus på udvikling af natur end landbrug. Trods denne tendens trumfede landbruget alligevel turismens interesser, da planen om en nationalpark blev opgivet i 2012.

Hvad så nu?

Nye planer for en nationalpark er på bordet igen, selvom nogle mener, det er sket for hurtigt. Om det siger Alex Ostensen: "Jeg tror, det er for tidligt, hvis man vil have den lokale opbakning". Alle de adspurgte mener, at Skjern Å Nationalpark bliver en realitet, men der er forskellige holdninger til, hvornår det vil ske. De fleste mener, at det bliver inden for de nærmeste år, mens færre skønner, at det bliver om 10-15 år.

Fordele ved en nationalpark er forbedret international branding, hvilket vil trække flere turister til Vestkysten og give flere øremærkede penge til kommunen og mere naturbeskyttelse. Kim Iversen påpeger de økonomiske fordele, kommunen og parken er gået glip af: "Der er et årligt driftstilskud på 7,5 millioner, og lokalområderne har ingen omkostninger ved det". Det er dog ikke alle, der er lige interesserede i en nationalpark, viser vores spørgeundersøgelse i SuperBrugsen i Skjern. Her spurgte vi 30 borgere om deres holdning til en eventuel nationalpark. Langt de fleste var positive, men nogle mente også, at naturen skal have lov til at være i fred og de frygter, at området vil blive overrendt af turister. Andre var decideret indifferente. Langt de fleste lokale har dog en holdning til projektet, og selvom den er varierende, så er én ting klar: debatten om en ny nationalpark er sparket i gang. Denne gang er der lagt op til andre principper for nationalparken, så landbrugsjord kan forblive landbrugsjord, og deltagelse skal være frivillig, for som en af vores informanter siger "Man kommer ikke og tromler i Vestjylland".

Jagt, natursyn og fællesskab

Af Mia Meldgaard Knudsen & Mathilde Zanchetta Kock

Klokken er fire om morgenen. Det er overskyet, og der blæser en kølig vind. Solen er netop stået op, hvilket gør, at lyset har et dovent og køligt skær. Vi befinder os cirka tre meter over jorden i en hochstand. Rundt omkring os kan vi høre adskillige forskellige fuglefløjt. Jægeren opfordrer os til at prøve at tælle hvor mange forskellige, vi kan høre. Det er umuligt. Pludselig kommer en kronhjort frem i en lysning, og vi betragter den længe i stilhed.

Jagt i historisk perspektiv

Jagt er en af de ældste metoder til anskaffelse af føde. Fra isen trak sig tilbage, op gennem jægerstenalderen og frem til i dag er jagt blevet praktiseret i Danmark. Tidligere var det primære formål med jagten at brødføde sig selv og sin

En sommerbuk i en lille lysning i skoven. Foto: Rasmus Bendix.

familie, men op gennem tiden har det ændret sig. I dag tæller Danmarks Jægerforbund cirka 175.000 medlemmer.

Vi har sat os for at undersøge jagtens betydning i Ringkøbing og omegn for at finde ud af, hvordan dette traditionelle erhverv nu trives som hobby, og hvordan vestsjyske jægeres natursyn og selvbillede kommer til udtryk gennem jagten.

Hvorfor jagt?

Vi har ofte spurgt os selv: "Hvorfor går folk på jagt?" Derfor har vi i vores søgen efter svar allieret os med en række passionerede jægere. En af dem er regionschef i HedeDanmark, Torben Hjøllund Mortensen. Vi er taget med Torben på bukkejagt for at mærke på egen krop, hvad det vil sige at være jæger.

For Torben handler jagt i høj grad om kulturarv, hvor jagtinteressen bliver nedarvet fra generation til generation. Han går til tider på sociale jagter, hvor man enten er inviteret eller selv er medlem af et jagtselskab, men han nyder mest at gå på jagt alene. Denne jagtform har en meditativ virkning på ham. Det er ikke svært at forstå, hvad han mener med dette, da vi selv oplevede den symbiose og samhørighed med naturen, der kan opstå, hvis man bare sidder stille og er til.

Jagtens popularitet skyldes i mange tilfælde den fælles kulturarv, som Torben også nævner. Jægerens moral og æreskodeks indlæres ofte fra barnsben. Advokat Jesper Dalgaard Knudsen, som også er jæger, beskriver dette primordiale instinkt som en streng, der skal spilles på, fra man er barn. Hvis ikke dette instinkt dyrkes, fortøner det sig med tiden og overlever ikke som andet end en påtaget social faktor, mener Jesper Dalgaard Knudsen. Instinktet er måske særligt udtalt i Vestjylland, hvor der er bedre adgang til naturen. Der er færre mennesker til at deles om større områder, hvilket gør det lettere både at arrangere fællesjagter og at gå alene på jagt. Desuden er naturen på den jyske vestkyst helt unik.

Respekt for naturen

En gennemgående tankegang hos de jægere, vi har haft kontakt med, er, at naturen er en helhed, der skal respekteres. Som Torben siger, handler det om at benytte og beskytte skoven. På den måde lever han både i naturen og af naturen. Det gør mange af jægerne også, når de fodrer dyrene og regulerer bukkebestanden. Ved at passe på skovene viser de en fundamental respekt for naturen, der er tydelig i de vestjyske jægers mentalitet. En jæger fortæller, at det primært handler om at "skyde til gryden", hvilket vil sige, at de kun skyder et dyr, hvis det skal spises. Nogle udefrakommende kan nok være uforstående overfor, hvorfor jagt er en populær hobby. Her forsvarer jægerne sig med, at de nok har et mere intimt forhold til naturen og ikke angriber naturen, men passer på den. Det handler om moral og dobbeltmoral, fortæller en jæger, hvormed han mener, at de folk, der kritiserer jagt, ikke tænker en ekstra gang, når de eksempelvis køber en opdrættet lørdagskyling. Dyrene i de vestjyske skove lever frit og godt, og jægerne ved, at det er et godt stykke kød, de tager med hjem.

Jagt fungerer altså ikke længere i så høj grad som en regulerende faktor men handler mere om oplevelser. Dette mener også Andreas Ørskov og Mads Krogh, medarbejdere i jagtbutikken JK Jagt og Fiskeri i Ringkøbing, der fortæller om jagtens betydning som en kropslig oplevelse. For dem handler det heller ikke bare om at tage ud og skyde noget men i højere grad om de oplevelser, de får, gennem kontakten med naturen. Har de set mange dyr og nydt nogle stille timer i skoven, er det nok til at kunne tage hjem med tilfredshed. Dog er det altid rart med et godt stykke kød i fryseren, og som Andreas Ørskov beskriver det, bliver oplevelsen med naturen givet videre gennem måltidet.

Ritualer

I tråd med jægerens respekt for naturen findes en række ritualer, som opretholdes normativt. For eksempel skal de dyr, der bliver skudt på de sociale jagter, lægges i parade,

hvor de skal ligge på højre side. Desuden er det forbudt at træde over dyrene, når de ligger i parade. Det er svært at sige, hvor disse ritualer præcis stammer fra, men vi kunne forestille os, at det traditionelt set har handlet om overtro og respekt for det hinsides. Disse normer og ritualer er også nedarvet gennem generationer, hvilket kan gøre det en smule svært for nye jægere at agere på de sociale jagter. Det er dog vores indtryk, at de ældre og erfarne jægere gerne lærer fra sig.

Stige til hochstand en tidlig morgen i den Vestjyske skov. Foto: Mathilde Kock.

Kronhjort. Foto: Rasmus Bendix.

Jagten sociale aspekter

Som et samlingspunkt i jagtmiljøet står Ringkøbing Jagtselskab, der er et af Danmarks ældste med mere end hundrede år bag sig. Selskabet består af lokale jagtentusiaster, og for at blive medlem er det vigtigt, at man er bosiddende i lokalområdet. Medlemskab er ofte en god måde for tilflyttere at lære nye folk at kende på og hjælper dem med at skabe netværk.

Et andet vigtigt socialt samlingspunkt for jægerne i området er JK Jagt og Fiskeri, den lokale jagtbutik i Ringkøbing. Medarbejderne Andreas Ørskov og Mads Krogh fortæller, at jægere fra lokalområdet ofte stikker hovedet ind i butikken og deler deres jagtoplevelse med andre jægere. Da solojagt er meget populært i området, er det vigtigt rent socialt, at der er sådan et let tilgængeligt sted, hvor man kan dele sine oplevelser.

Især ved det årlige bukketræf, som bliver afholdt i jagtbutikkens kælder, er stedet samlingspunkt for jægerne. Her mødes jægerne fra lokalområdet efter den tidlige bukkejagt og udveksler deres oplevelser fra skoven over rundstykker og en kop kaffe. Butiksejer Jesper Klokke mener, at det netop er sådan nogle arrangementer, der er med til at styrke sammenhængskraften blandt jægerne i lokalsamfundet.

Perspektiv

Klokken er fire om morgenen. Det er overskyet, og der blæser en kølig vind.

På vores rejse ind i jagten verden har vi lært, at jagt i høj grad handler om respekt og samhørighed med naturen. Det er kommet bag på os, hvor bevidste jægerne er om deres rolle i naturens kredsløb og deres opgave med at benytte og bevare selv samme. Vi har følt på egen krop, hvordan jagt kan have en meditativ virkning, og hvordan man er i ét med naturen, når man sidder i skoven en tidlig morgen og oplever naturen med alle sanser. Alt i alt lever de vestjyske jægere i naturen og af naturen, hvilket er noget, det travle storby menneske godt kunne lære noget af.

Vil du med hjem, lille sten?

Mennesker, natur og alternativ spiritualitet i Vestjylland

Af Mathilde Kjær Hansen & Anne Schack Gustenhoff

Solen skinner højt på himlen over os. Vi har fronten mod havet og bevæger os synkront i langsomme bevægelser til lyden af bølger, der knækker. En blid brise leger med vores lange hår. Vi siger ikke noget til hinanden, men koncentrerer os om at følge bestemte bevægelsesmønstre og holde balancen i sandet.

Heidi har inviteret os med på stranden i Hvide Sande for at dyrke Tai Chi i det fri. Heidi er alternativ behandler og beskæftiger sig blandt andet med healing, krystaller og laser. Desuden underviser hun i Tai Chi. Hun er efter en årrække tilbage i Ringkøbing efter at have opholdt sig forskellige steder i både ind- og udland.

Tai chi – stående eller siddende.

Foto: Solbjørn Tordrup.

Dybt vand og højt til himlen

For Heidi er den vestjyske natur særligt vild og dynamisk. Den er konfronterende, rå og blæsende. Samtidig er vandet beroligende, rensende og helende. Vesterhavet, Stadil Fjord og Ringkøbing Fjord omringer beboerne i området, der dagligt mindes om vandets på én gang både skabende og nedbrydende kraft.

Heidi tiltrækkes især af, hvad hun omtaler som et særligt energifelt i Ringkøbing. Hendes tilknytning til stedet bygger på en druidisk tro, hvor energi er forudsætning for liv.

Hun forklarer, hvordan den irske healer Bob Moore i 1970'erne kom til Ringkøbing og begyndte at undervise i spiritualitet. Han blev frontfigur for en opblomstring af et alternativt spirituelt miljø, der i dag danner et større netværk i området. I takt med bredere spirituelle strømninger i den vestlige verden, introduceredes den alternative livsstil i Vestjylland.

Louise, der ligesom Heidi er opvokset i området, er også vendt tilbage til Ringkøbing for blandt andet at undervise i yoga og klangmeditation. Hun lever ikke ud fra idéen om energifelter men flyttede fra storbyen tilbage til det vestjyske for at genfinde roen i naturen: "Jeg bruger

den til at komme ud og have højt til himlen, for det er der jo herude". Lyset fra det omkringliggende vand er for hende med til at give følelsen af store vidder og en himmel, der ikke indkapsler men åbner landskabet.

Berit, der kommer fra og bor i området, fremhæver også følelsen af at stå over for havets bølgende kraft. Vi mødte hende til Louises yogaundervisning, hvor hun fortalte, at hun føler en særlig ydmyghed, når hun står over for Vesterhavet: "Man kommer til at føle sig rigtig lille. Vi behøver ikke at være så store og så almægtige. Der er faktisk nogle ting, der er større end os".

Heidi, Louise og Berit hæfter sig alle ved dybt vand og højt til himlen. I det vestjyske mødes det flade, åbne landskab med de rå naturkræfter. Området afgrænses af vand og det minder nogle om en følelse af at være en del af noget større. Den alternative spiritualitet får måske et særligt udtryk i Vestjylland i kraft den særegne natur her.

Mennesker er edderkoppespind

Sammen med Heidi taler vi videre om ydmyghed over for tilværelsen og de kræfter, der former den. Hendes

Klitter – blæst.

Foto: Jonna Løvlund Bach.

tankegang trækker tråde til en holistisk opfattelse af mennesket, hvor skellet mellem krop og sind er udvisket.

Den holistiske tankegang italesættes også af Berit, som er kraniosakralterapeut i Ringkøbing-området. Hun forestiller sig mennesker som edderkoppespind: "Når du trækker i én tråd, så trækker du i hele edderkoppespindet på et eller andet plan". Vores fysiske skavanker kan sætte sig som mentale barrierer, og omvendt kan psykiske traumer forårsage fysisk smerte. Skellet mellem fysik og psyke udviskes.

Denne holistiske forståelse af mennesket bruger både Heidi og Berit som udgangspunkt for at behandle og hjælpe andre mennesker. Gennem alternativ spiritualitet og behandling anerkender de tanken om en sammenhæng mellem krop og sind, der er mere omfattende end i traditionel vestlig tænkning.

Det alternative udvisker også skellet mellem mennesket og naturen. Heidi italesætter dette syn ved at antyde en følelse af, at "vi alle er ét". Hun refererer ikke kun til mennesker men indikerer, at vi også er forbundet med dyr og planter.

Heidi forklarer os, at hun for eksempel aldrig bare tager sten med hjem fra stranden, men altid "spørger om stene gerne vil med hjem". Hendes forståelse handler om at vise ærbødighed over for naturen, der grundlæggende opfattes som hendes lige.

Alternativ spiritualitet tilbyder en anderledes måde at tænke om verden på, en anden ontologi. Skel mellem krop og sind og mellem menneske og natur udviskes og nuanceres. Ligegyldigt hvor spiritualitet praktiseres, indebærer den en forbindelse til naturen. Men Vestjyllands rå naturkræfter og åbne landskab, omringet af vand, er måske med til at forstærke sammenhængen mellem natur og menneske for dem, der anerkender den alternative ontologi.

I mødet med spiritualitet i Ringkøbing og omegn opdagede vi, at det alternative ikke bare findes, men trives. Alle, vi snakkede med, havde en opfattelse af, at der findes et bredt netværk af personer, der på den ene eller anden

måde dyrker alternativ spiritualitet i området. Det spirituelle er måske udtryk for bredere strømninger i vores verden, men finder et særegent udtryk i Vestjylland. Måske er alternativ spiritualitet med til at udfordre og udvide en mere traditionel opfattelse af den karakteristiske vestjyde.

Kriger og helbreder

For Heidi er balance endnu et afgørende element i hendes spiritualitet. Hun forstår sig selv som dualistisk billede mellem "kriger og helbreder". Som healer mestrer hun på den ene side kamp og helbreder samtidig med kærlighed.

Det er interessant, hvordan vestkystens særlige kontrastfyldte vejr også afspejler denne balance.

Louise taler om, at man virkelig mærker "rusk og regn", men samtidig kan opnå "ro og rytme" på Vestkysten. Vejret er som en temperamentsfuld kvinde: nogle dage vildt og utæmmeligt, andre dage blid og stilfærdig, og vandet står blikstille. Også naturen på Vestkysten og især Vesterhavet opfører sig både som kriger og helbreder.

Vi sidder med lukkede øjne, korslagte ben og håndfladerne mod den blå himmel. Efter et par timer på stranden i Hvide Sande er vi færdige med Tai Chi og skal tage afsked med stedet. Vi fornemmer begge at være omsluttet af sand, vind og vand. Det er følelsen af næsten at kunne læne sig op ad noget, der ikke er synligt til stede, men alligevel får uforklarlig form. Tempoet er sat helt ned, og kontakten med natur og egen krop forstærker en indre ro. Vi har ikke dyrket Tai Chi før. Vi har ikke nogen vestlig rationel forklaring på, hvad der sker. Vi har kun en særlig fornemmelse.

Heidi fortæller, hvordan hun altid afslutter med at takke stedet. På denne milde majdag viser vi vores afsluttende respekt for omgivelserne ved at sidde helt stille og forsøge at forstå og realisere et mere personligt, direkte og nærværende forhold til naturen. Solen nærmer sig horisonten, og bølgerne bruser uforstyrret videre, mens vi rejser os og vender tilbage til byen.

Den guddommelige natur

Kan man tillægge naturen mytiske aspekter?

Af Henriette Sevelsted Pedersen & Camilla Dahm Jepsen

Vi sidder mageligt i sofaen på kontoret i Hvide Sandes præstebolig. Foran os sidder Daniel Kristiansen, der er sognepræst. Solen lyser ind gennem vinduet, mens forårsvinden suser udenfor. Snakken falder på hvilke følelser, landskabet fremkalder hos ham, og han udtaler: "Det hellige er både skræmmende og fascinerende (...) Sådan er det også lidt med naturens storhed".

Naturens storhed, og hvad denne gør ved os mennesker, er netop det, vi i denne artikel vil berøre med udgangspunkt i oplevelser og erfaringer fortalt af lokalbefolkningen i Kloster og Hvide Sande.

Ydmyghed overfor naturens storhed

Daniel bemærker, at naturen i denne skønne forårstid hænger sammen med kirkens kalender. Pinsen kommer med et løfte om fornyelse og genfødsel på et tidspunkt, hvor også naturen er ved at blive fornyet og atter grønnes. Naturens skønhed i Hvide Sande slår ham hver gang, han skal over slusen, hvor der er et helt særlig lys, der, som han udtrykker det, "lyser op i sindet". Men naturen står for ham også som noget, der rummer en vis dualisme, da det ifølge ham også "er mere den der storhed, altså netop fascinationen, men også lidt det skræmmende, jeg synes er så stærkt. Den typiske religiøse følelse omkring naturen er netop det med, (...) at man kan føle sig lille som menneske i guds store natur, i guds skaberværk." Naturen rummer for ham et mytisk aspekt, der både indebærer, at den "lyser

*Det flade, åbne landskab, her set fra toppen af Lyngvig Fyr, bidrager til oplevelsen af at føle sig lille.
Foto: Henriette Sevelsted Pedersen.*

op i sindet”, som han udtrykker det, men også den overvældende følelse af ydmyghed over for Gud og de kræfter, som findes i naturen.

Følelsen af ydmyghed er ligeledes at spore hos Esther Larsen, der i sin fritid er ivrig kajakroer. I forbindelse med hendes refleksioner om hvordan vejret og især storm påvirker hendes aktiviteter på vandet, konkluderer hun, at “det er med til at vise, at vi er en del af naturen, og naturen råder – vi kan ikk’ tæmme den”.

Natur til evig tid

For Rebecca Molders og fritidsjægeren og skovfogeden Torben Mortensen er naturen også noget, der indgyder en følelse af respekt, da man for at værne om naturen, først må respektere den. De understreger med deres beskrivelse af den følelse, som de får, når de færdes i naturen, at “vi har det hele til låns”.

De beskriver, hvordan de, når de hører råvildtet kalde på en lys sommernat, bliver mindet om, at de er en del af “noget større” – en del af et længere forløb, som både var her før dem, og som, såfremt der værnes om det, stadig vil bestå, når de ikke er her mere. Det at færdes i naturen kommer for Rebecca og Torbens vedkommende til at fungere som et memento mori – en påmindelse om menneskelivets flygtighed sammenlignet med naturens evigt gentagne cyklus.

Landskabet og den kristne kosmologi

På 50-årsdagen for Lodbjerg Hedes Grunderejerforenings stiftelse var vi en tur på heden for at høre lidt om området fra en naturvejleder. Vi gik i skov og krat på små stier skabt af beboernes færd gennem landskabet. På vores tur lagde vi især mærke til, at mange af planterne var forbundet med kristne myter. Blandt andet hørte vi om, hvordan Rønnetræet var det hellige træ, Jesus blev korsfæstet på, og at det derfor havde magiske egenskaber, der for

eksempel forhindrede folk i at gå igen, hvis de blev begravet i en kiste af træets ved.

En anden myte der, ifølge naturvejlederen, knyttede sig til det vestjyske hedelandskab, er Guds kamp med Djævelen om, hvem der kunne skabe det længste græsstrå. Da Gud vandt, blev Djævelen så sur, at han tog en bid af alle Djævelsbid (*Succisa pratensis*) i hele verden, hvilket de stadig bærer præg af i dag. Naturen og plantelivet på heden kobles via disse myter til scenarier fra en kristen referenceramme, hvormed disse landskaber kommer til at indgå i en større kosmologi.

Naturens helende kræfter

Esther Larsen, der var med til at arrangere dagen ved Lodbjerg Hede, fremhæver også en egenskab ved den vestjyske natur, som hun især har draget nytte af.

Hun har for år tilbage været syg af stress og havde svært ved at se, hvordan hun skulle blive rask igen. Hun er ikke i tvivl om, hvad der var afgørende for hendes bedring og konkluderer, at “det simpelthen var naturen, der gjorde mig rask – det er jeg sikker på”.

Hun beskriver en følelse af, at det “bliver lyst indeni”, når hun bevæger sig uden for døren, en følelse der vækker genklang i Daniel Kristiansens oplevelse ved slusen. Denne fornemmelse af “lys” vidner om en særlig stemning forbundet med det at færdes i naturen, der for Daniels vedkommende også er forbundet med en situation, hvor han bliver opmærksom på de omgivelser, han befinder sig i, fordi naturen med sin skønhed får ham til at stoppe op og reflektere.

Konklusion

Hvor Daniel Kristiansen og Esther Larsen begge refererer til det lys, som bliver vakt i dem og sidstnævnte endda også til naturens helende potentiale, omtaler samtlige informanter også naturen som en form for aktør, der kræver

respekt. Her refererer de til en mere eller mindre abstrakt følelse af "at føle sig lille". De indtager en ydmyg position i forhold til den. Dette skyldes både de rå naturkræfter i form af vejret, som Esther Larsen fx nævner. Men den ydmyge position udspringer også af en form for beundring for naturen i sig selv som noget, der overskrider tid og rum, jf. Torben Mortensens og Rebecca Molders' refleksioner og Daniels beskrivelse af den som værende "Guds

skaberværk" – noget evigt, kraftfuldt og til tider ukontrollerbart. Idéen om den vestjyske natur som noget kraftfuldt er altså en følelse, der går igen hos vores informanter. Men hvordan naturen vækker disse følelser og tillægges denne kraftfuldhed forekommer at være meget individuel: for præsten er den guddommelig, for den stressede er den helende og for jægeren er den evig, såfremt der værnes om den.

*Røjklit Havn, hvor Esther Larsen ror. Det er her vejret især spiller en rolle, da det bestemmer, hvorvidt man kan ro eller ej. Vejret kan, som sagt, ikke tæmmes.
Foto: Camilla Dahm Jepsen.*

Opretholdelse af vestjysk identitet

Af Alberte Hamann Gade & Hanne Katrine Pedersen

Danmark er et lille land. Alligevel har mange en underliggende forståelse af, at der er særlige værdimæssige kendetegn ved forskellige dele af landet. Ser man mod den jyske vestkyst, forestiller man sig muligvis, at der hersker et særligt sammenhold, og at livet leves tættere på naturen.

Denne artikel er et forsøg på at give et indblik i den vestjyske identitetsforståelse og hvorvidt, naturen påvirker denne. Der er taget udgangspunkt i to ugers feltøvelse i Ringkøbing-Skjern Kommune med et primært fokus på hverdagen i Vestkystens Gårdbutik.

Tættere på naturen

Duften af Vesterhav rammer en, så snart man stiger ud af bilen, og på vej op til det nyrenoverede sømærke ved Sidselbjerg, suser vinden om ørene og får håret til at piske. På toppen er det muligt at se flere kilometer væk. Til den ene side ligger klitterne og de gemte bunkere og afgrænser havet. På den anden side ses køerne græsse på markerne, og længere ude i horisonten kan Vest Stadil fjord anes. Netop som man står der på toppen, midt i den buldrende vestenvind, kan man ikke lade være med at føle en vis ro i kroppen. Man føler sig fri. Denne frihed følger os, da vi går langs stranden hele vejen til gården. "Man kan ikke tænke negative tanker, når man går langs havet", siger Dorthé til os, da vi ankommer til gården. "Der er højt til himlen".

Vestkystens gårdbutik ligger ved Houvig, fem kilometer nord for Søndervig. Gårdbutikken har til huse på en slægtsgård og er ejet af Dorthé Fjord Tarbensen og Jens Ingvar Larsen. Den har været i familiens eje i mange generationer.

Slægten har om nogen mærket naturens kræfter i tidens løb. Gården har måttet flyttes indlands flere gange på grund af Vesterhavets erosion af kysten. Ligeledes har det også været nødvendigt at have både landbrug, fiskeri

Jens er strandfoged og kører sin rute langs stranden på sin traktor hver dag.
Foto: Hanne Katrine Pedersen.

Den lokale specialitet dabs hænges på snore for at konservere i den salte vestenvind. Foto: Alberte Hamann Gade.

m.m. sideløbende for at overleve de ændringer, der over tid er sket i samfund og landskab. Det har med andre ord været nødvendigt at kunne tilpasse sig og udnytte det, man har haft ved hånden, for at kunne leve med – og ikke mod – naturen.

Senest er gårdbutikken blevet en del af denne tilpasning. Selvom den uden tvivl er drevet med stor passion og hjerteblood, kan den også ses som en nødvendig udvikling og tilpasning.

Entreprenørskab og nytænkning

Entreprenørskab, initiativ og passionen for det, man laver, er nemt at spotte hos mange af dem, vi møder i området. Sammen med den liberale tanke om at tage hånd om eget liv skabes der en helt særlig tilgang til hverdagen og de udfordringer, man støder på. Man forventer ikke, at staten tager ansvaret for en, men at man tager ansvaret for sig selv. "Herude er man træt af bureaukratiet, og hvis man synes, der er noget, som mangler, bliver man opfordret til selv at gøre noget ved det," siger en af de ansatte med et stort smil.

Dorthe og Jens kan stå som eksempler på dette entreprenørskab. De virker aldrig til at være færdige med at videreudvikle og tilføje nyt til gårdbutikken. Det, de ikke selv producerer, finder de ved lokale producenter eller importører.

Dorthe og Jens føler og tror, at når andre i lokalområdet blomstrer, så blomstrer hele området og de med. Der er en tanke om, at gennem fællesskab og sammenhold vil de stå stærkest. Med denne tanke kan man ikke lade være med at trække tråde tilbage til tiden, hvor netværket og familien var livsnødvendige.

Sammenhold og netværk

Udover det stærke fællesskab og sammenhold er der også en særlig tilknytning til området, der ses i en vis stolthed blandt de lokale. Ofte optræder de samme, store

slægtsnavne i områderne langs kysten, og der hører historier til hver slægt eller jord. Du kan ikke befinde dig ved klitterne uden at der findes en fortælling til stedet, hvad end der er tale om gamle stridigheder eller sjove, næsten mytiske fortællinger. Netop disse fortællinger bliver tillagt en stor værdi blandt de lokale, der igennem beretningerne identificerer sig med områdets historie og landskab.

Det er ikke kun geografiske lokaliteter, der får navne baseret på historier; langs vestkysten kender man hinanden ved øgenavne. De kan reflektere professioner, specifikke hændelser eller genstande, som kendetegner en person, og disse navne kan nedarves til efterkommere.

Det tætte sammenhold, som ses i områdets historier såvel som traditioner, er noget, der stadig efterlader aftryk i dag. Der er altid en hjælpende hånd, når man har brug for den, og de lokale kender hinanden indbyrdes. Selv blandt de ansatte i gårdbutikken kan der drages paralleller til et kendskab til Dorthé, Jens eller medarbejderne selv forud for deres ansættelse.

Udover de ansatte spiller familien også en stor rolle på gården. Mens Dorthés farbror har et tækkerørsfirma i laden ved siden af, bor farbroren til Jens ovenpå butikken. Begge hjælper til på gården engang imellem, hvis der er brug for det. "Det er helt naturligt for os at tage os af familien", er det svar, vi får fra Jens. Forholdet mellem familiedømmer består af gensidig tillid og respekt, hvor man hjælper hinanden.

Kulturarv og forandring

I lokalområdet er man meget stolte over historien og den kulturarv, byerne langs kysten og fjorden har arvet. Dette har muligvis resulteret i en vis frygt for den forandring, der kommer i forlængelse af nybyggerier og projekter.

Denne frygt ses i diskussionen om opstillingen af en kystnær havvindmøllepark ved Søndervig. Ligeledes kan den spores i diskussionen om det nye badeland, som man prøver at få igennem. Ikke alle er enige i de beslutninger,

som tages, men ligesom de forholder sig til naturen, vælger mange i sidste ende at tilpasse sig de forandringer, de ikke har kontrollen over.

Tilbage i gårdbutikken har Dorthé og Jens masser af alternativer til udviklingen af deres gård alt efter hvad, der kommer til at ske. De er forberedt på fremtiden og har valgt at tage forandringerne, som de kommer, og så må de vende dem til deres fordel.

Jens kalder kødkvæg over. Kvæget er en krydsning mellem Charolais og Simmental. Foto: Hanne Katrine Pedersen.

Vestjysk kollektivism på flaske

Af Amanda Stensgaard & Naja Hybschmann

Fællesskabet som menneskeligt grundvilkår

At mennesket opsøger fællesskaber er der intet nyt i. Fællesskabets udformning har ganske vist ændret sig radikalt med tiden, men at mennesket helt grundlæggende er et flokdyr med behov for socialt samvær og andre at spejle sig i er alment godtaget. Desuden rangerer fællesskab på midten af Maslows behovspyramide, som fremstiller menneskets mest basale behov i pyramideform.

I Danmark skete der efter den industrielle revolution et skred i måden, hvorpå vi arbejder. Faste arbejdstider blev kutyme, og arbejde om søndagen blev bandlyst. Den øgede

fritid gav anledning til, at man kunne engagere sig i tiltag drevet på baggrund af interesse, og som følge heraf opstod en række mindre fællesskaber med passion som drivkraft. Et sådan fællesskab er, ifølge folkene bag bryghuset i Hvide Sande, netop, hvad der karakteriserer bryghuset.

Den kollektive ånd omkring bryghuset

Oprindeligt skød microbryggeriet Mylius-Erichsen op i Ringkøbing i 2007. Ludvig Mylius-Erichsen var en dansk polarforsker, som i 1900-tallets første år var med til at kortlægge Nordøstgrønland, og så voksede han op i Ringkøbing. Christian Estrup, som er indehaver af Kabelbanen i Hvide Sande samt bestyrelsesmedlem i Bryghuset fortæller, at

*Der nydes dabskøl på havnen i Hvide Sande.
Foto: Christian Estrup.*

Det gamle fiskepakhus på havnen i Hvide Sande. Foto: Christian Estrup.

historien om Mylius-Erichsen var det tætteste, man kunne komme på en berømted i Ringkøbing, og hans strabadserende bedrifter har derfor fungeret som inspirationskilde for bryggeriet.

Historien om den hårdføre polarforsker kan desuden anskues som en ode til det vestjyske folk, hvis mentalitet siges at være særligt robust grundet den kraftfulde natur, som man finder langs vestkysten. Naturen har med sine enorme kræfter opflasket beboerne med en tilgang, som siger, at intet kommer let til nogen, og at man står stærkest sammen. Christian Estrup giver udtryk for, at det i Vestjylland er en uskreven regel, at man hjælper hinanden, hvor man kan, "Vi ved, at hvis ikke de andre trives, så ender vi også selv med at gå på røven. Fordi, det er et kollektiv", forklarer han.

Den kollektive ånd, som Christian Estrup taler om, kan spores tilbage til dengang, Hvide Sande havde fiskeri som primært erhverv. De enorme naturkræfter gjorde, at man var nødsaget til at leve efter devisen, at havet tager, og havet giver. Denne dynamiske tilgang til fiskeri gjaldt dog ikke kun spørgsmålet om liv eller død, men var også

Det færdigrenoverede bryghus. Christian Estrup.

at spore i måden, hvorpå fiskerne delte information med hinanden. Noget blev delt, andet fortiet, men alt sammen grundigt overvejet og med ønsket om at fange flest fisk og opnå størst mulig succes. Det kan siges ganske enkelt: En fiskers fisk er hans egne, og en fiskers penge er hans egne. Anskuer man fiskeriet på denne måde, kan man altså både tale om tilnærmelse og distance fiskerne imellem. Det kan dermed tyde på, at der har hersket en kultur blandt disse, som på overfladen synes ualmindelig kollektivistisk, men som har gemt på lige så mange konkurrenceelementer og spidse albuer som helt klare linjer for, hvad og hvor meget, der blev delt. Det interessante spørgsmål bliver så, om dette paradoks er enestående for fiskeriet, eller om mentaliteten er mere generel på vestjyske breddegrader og dermed også kan spores i fællesskabet omkring bryghuset.

Bryghusets baggrund

Mylius-Erichsen var ét af mange microbryggerier drevet af frivillige ildsjæle, som skød op i nullerne. I 2016 gennemgik bryghuset en flytning fra den gamle købstad, Ringkøbing,

hvorfor det i dag er at finde i det gamle fiskepakhus på havnen i Hvide Sande, hvor det er omringet af spirende lokalinitiativer.

Flytningen fra Ringkøbing fandt som udgangspunkt sted grundet pladmangel i den gamle amtsstue i Nygade, men dette er ikke alene forklaringen på, hvorfor bryghuset i dag har fået ny adresse, mener en række lokale.

Skipper Hagde, som er ringkøbingenser, og som var med til at etablere bryghuset i 2007, husker tydeligt, hvordan købstaden Ringkøbing var amtsbyen, hvor de store initiativer blev sat i værk. Han fortæller, at Ringkøbing fra 1794 til 2006 var Vestjyllands knudepunkt, hvilket gjorde det naturligt for indbyggerne at blive hørt, fordi de var, hvor beslutningerne blev truffet.

Erhvervsmanden Jens Bøndergaard, som er aktionær i bryghuset, bakker Skipper op i hans betragtninger omkring livet i Ringkøbing. "Ringkøbing har været den store by, hvor tingene er kommet mere naturligt", fastslår han og tilføjer, at man i Hvide Sande "har været vant til, at man faktisk skulle stå sammen og kæmpe for tingene. Og når der kom noget godt, så skulle man nyde det". Skipper Hagde og Jens Bøndergaard bekræfter således hinanden i, at man som resultat af barske naturforhold med tiden har fået formet et unikt fællesskab i Hvide Sande, hvis motto er blevet, at man må stå sammen, hvis man vil opnå noget.

Ifølge Skipper Hagde opstod der desuden i årene mellem 1968 og 1972 et markant ryk i Hvide Sandes økonomi. Der kom gang i torskefiskeriet, og som resultat af den ekstra indtjening, det gav, fik man erhvervet sig større kuttere, som i sidste ende fik hele økonomien til at tippe rundt. Det gav indbyggerne mulighed for at profilere sig og drive forretninger på en helt ny måde. Man forstod at sejle videre på den bølge, man oplevede, og denne medvind kan stadig spores i Hvide Sandes spontane og mere vovede tilgang til fremdrift og udvikling af byen, forklarer han.

Jacob Loft, som er bestyrelsesmedlem og frivillig i bryghuset, bor selv i Ringkøbing og har med tiden erfaret, at den omskiftelige natur i Hvide Sande har forårsaget, at

det altid har handlet om at hjælpe hinanden. Det at være fisker var særligt risikabelt, og det fordrede, at man stod sammen for at kunne stå imod den store fare, som erhvervet medførte. At det har været en nødvendighed for beboerne i Hvide Sande at holde sammen, kan således tænkes at have haft betydning for den fællesskabsfølelse, som falder indbyggerne naturlig, og som samtidig fordrer, at man tager nogle chancer, hvis man vil lykkes med at drive succesfulde forretninger.

En urokkelig vestjysk mentalitet

Ifølge beboerne i Hvide Sande hersker der altså en stålsat kollektivistisk tilgang til tingene, som har medført en stime af vellykkede initiativer. Et af dem er flytningen af bryghuset, som tilsyneladende har resulteret i, at bryggeriet har fået sig flasket ind på havnen med succes.

Alligevel levner fortællingen om den særlige fiskermentalitet en række overvejelser, som er værd at have in mente, når man kigger på den historie, folkene bag bryghuset fortæller. Hvis vi godtager devisen om, at en fiskers fisk og penge er hans egne, og at han kun deler de oplysninger, det i sidste ende kommer ham selv til gode, kan det meget vel tænkes, at indbyggerne i Hvide Sande – mere eller mindre ubevidst – endnu er underlagt denne mentalitet, og at man dermed finder større konkurrenceelementer på de vestjyske kanter end som så.

Kan det tænkes, at bryghusfolket i et forsøg på at profilere sig selv bedst muligt undlader de mindre flatterende detaljer om den førømtalte flytteproces? Som udefrakommende kan man blot gisne om dette, men man fristes til at spørge, om det mon er en indgroet taktik i den vestjyske mentalitet at holde visse ting for sig selv, samtidig med, at man slår et slag for fællesskabet.

At være en del af fællesskabet er et basalt menneskeligt behov, men når man er opflasket på en "survival of the fittest-tilgang" til tingene, må man også vide ét og andet om overlevelse.

Fra æ' haw til æ' maw

– fortællinger om et erhverv i forandring

Af Michelle Cramer & Jonna Løvlund Bach

Tågen ligger tæt omkring jollen og afskærmer vores blikke fra Hvide Sande og byens sovende beboere denne tidlige morgen. Luften er frisk og ikke en vind rører på sig; perfekt fiskevejr. Det eneste, vi kan se så langt øjet rækker, er fjordens blanke vand. Under overfladen befinder sig de garn, som mændene, der gæstfrit har budt os ombord i jollen, har sat dagen forinden. Motorens rytmiske lyde, akkompagneret af lejlighedsvis mågeskrig, er det eneste, der bryder stilheden, som vi bevæger os med fast kurs mod garnene. Garnet markeres af røde flag, og da vi nærmer os, sænkes farten, indtil jollen ligger stille og motoren blot går i tomgang. Så tages der fat. Meter efter meter af garn hales gennem tromlen og befries behændigt for vægten af de mange fladfisk, der er gået i siden, det blev sat. Fiskernes bevægelser er erfarne, nøje afmålte og følger et mønster, der tydeligvis er indøvet gennem mange år. Der er noget

nærmest meditativt over den monotone rytme, hvormed aktiviteten udføres. Da de to mænd endelig retter sig op efter, at den sidste fisk er landet i karret, og den sidste stump garn har fundet sig til rette i spanden, har solen allerede flyttet sig et betragteligt stykke på himlen. Det er tid til en fast tradition: morgenkaffe og ostemadder på fjordens stille vand, inden turen går tilbage til Tyskerhavnen med dagens fangst.

Frihedsfortællinger

Havnebilledet er i dag noget anderledes, end det har været førhen, hvor kutterne lå så tæt, at man angiveligt kunne komme fra den ene kaj til den anden blot ved at gå fra dæk til dæk. I Hvide Sandes havn ligger der noget færre, men større kuttere og duver i vandet. Dette er resultatet af forskellige forandringer, der har fundet sted over en årrække. Fiskernes fortællinger kredser om blandt andet hydraulik, GPS-systemer og kvoter. Dermed en overordnet automatisering og modernisering af erhvervet samt en højere grad

*Jollerne ved Tyskerhavnen.
Foto: Jonna Løvlund Bach.*

Tilbage i Tyskerhavnen med dagens fangst. Interviewet fortsætter mens fiskene renses. Foto: Michelle Cramer.

af topstyring end i tiden før 1980'erne. Hvorvidt disse forandringer er positive eller negative er ikke entydigt; spørger man fiskerne selv, får man svar i et væld af nuancer. Ordet frihed går ofte i igen i samtalerne, når man skal give en karakteristik af fiskerlivet.

En frihedsfortælling fortalt af en pensioneret fisker drejer sig om den uafhængighed og enkelhed, der prægede erhvervet førhen. Livet på havet var barskt; man var afsted de fleste af årets dage og levede på kutteren uden moderne bekvemmeligheder, som de findes på kutterne i dag, eksempelvis brusebade og telefoner. Arbejdet var hårdt, særligt før hydraulikken kom til, og søvn var en mangelvare. Flere fiskere var plagede af søsyge i op til flere år, før de blev søstærke, og kaffe og smøger blev indtaget i store mængder for at holde den kørende.

Til gengæld opvejedes disse forhold af den frie og enkle tilværelse, hvor fiskerne ikke var underlagt restriktioner fra oven, som de er i dag.

En anden frihedsfortælling drejer sig om den fleksibilitet, de moderne arbejdsforhold ombord på kutterne giver fiskerne og deres familier til at indrette familielivet.

Fiskerne påpeger, at deres koner har haft en stor betydning i kraft af, at de holdt sammen på hjem og børn, mens de selv var på havet. Sådan var præmisserne. I dag er der mulighed for mere tid sammen med familien, og det værdsættes af fiskerne.

Atter en fortælling drejer sig om en økonomisk frihed som følge af kvoteprivatiseringen i 00'erne, der muligjorde en helt anden form for forretningsførelse indenfor fiskeriet. I samtalen med en lokal fisker, der ligesom de fleste andre fiskere startede op på egen hånd, blev vi bekendt med sidsiden af den omdiskuterede privatisering. Hans fortælling drejer sig om, hvordan ophug af kuttere i tiden efter privatiseringen både frigjorde de ældre fiskere fra gæld og gav andre, inklusiv ham selv, muligheden for at forfølge højere ambitioner ved erhvervelse af flere kvoter og forretningsopbygning.

Frihedsfortællingerne er altså mangfoldige og nuancerede, men de handler alle om forandringer, teknologiske såvel som politiske, positive såvel som negative.

Tilbage til fjorden

En del af fiskerne har gjort deres entré i erhvervsfiskeriet ved at købe anpart i en kutter. Men kendskabet til fiskeriet rækker længere tilbage, til fisketure i små joller på fjorden som børn. De fortællinger, vi er stødt på, når vi har spurgt, hvorfor de valgte lige netop fiskeriet, drejer sig mere om naturlighed eller nødvendighed end om valg. Som én af mændene udtrykte det, var naturen alt, der var at leve af og tjene penge på som ung knægt på egnen. Pengene var en motivation for de unge drenge, men det var ikke nok blot at sejle ud i en jolle; at fiske krævede praktiske færdigheder og kendskab til vind og vejr. Meget af den sociale anerkendelse, vi har overhørt mellem fiskerne, baserer sig på evnen til at filetere fisk, styre jollen sikkert eller bedømme vinden. Disse færdigheder, som bunder i et engagement i og et kendskab til naturen, betyder en evne til overlevelse og til at klare sig godt.

En del af fiskerne ynder at tage på fjorden og fiske, når de har en fridag fra havfiskeriet, og når de pensioneres, vender de ofte tilbage til at fiske på fjorden. Som én af mændene udtrykte det, er der noget fuldendt ved det: en slags sluttet cirkel, når man vender tilbage til den fjord, hvor man som dreng fik sine første erfaringer med fiskeriet. I dag ses mange af de mænd, der som drenge sejlede rundt på fjorden i små joller sammen, stadig. Fællesskabets udgangspunkt er i naturen og fiskeriet; når de ses, er det ofte på Tyskerhavnen efter en tur på fjorden, hvor de snakker om dagens fangst og vejrforholdene.

Forandringer

Da vi vender tilbage til Tyskerhavnen med jollen fyldt af friskfangede fisk, er nogle få folk begyndt at indfinde sig på kajen. Fiskene transporteres fra jollen op ad et stejlt bånd og ind i et rødmalet skur, hvor de sorteres og lægges i plastikkasser med is. Herefter stiller den ene fisker sig ud og begynder at filetere ved et bord under halvtaget. Vi følger nøje med i hans rutinerede bevægelser, når han lægger de præcise snit i fisken, der gør det muligt at fjerne hjertet og den øvrige indmad og adskille fileten fra benene. Imens vi står der, kommer der både tyske turister og andre fiskere forbi for at se dagens fangst og få en sludder. Der udveksles kommentarer om det vindstille vejr og det saltchok, der har fået nogle af fiskene til at dø for tidligt; som vanligt drejer snakken sig om det, der konkret forefindes.

Fiskeriet har ubetvivleligt ændret karakter, navnlig på grund af den nævnte teknologiske udvikling og topstyring, herunder privatiseringen af fiskekvoterne. Kvoterne har begrænset tilgængeligheden til fiskeriet, hvilket medvirker til, at erhvervet i dag mere er et aktivt valg end en selvfølgelighed for de lokale drenge og unge mænd.

Hvilken betydning disse forandringer har for fremtiden og det lokale fællesskab er uvist, men ifølge fiskerne er der ikke tvivl om, at fiskeriet består; det vil blot vedblive at forandre sig, som det altid har gjort.

Ringkøbing Fjord. Foto: Jonna Løvlund Bach.

De sejler ud når de andre sejler ind

Af Ida Simone Eskildsen & Louise Kümpel

”Vil I med ud at sejle?” siger en stemme i telefonen. Alarmen er gået hos kystredningstjenesten i Hvide Sande, og vi er to antropologistuderende, som har fået lov til at komme med på aktion. Vi løber spændte over på stationen og trækker fumlende i vores lånte sikkerhedsdragter. Imens kommer flere frivillige og fastansatte til, og inden der er gået et kvarter, er vi på vej ud af Hvide Sande havn i redningsbåden Emile Robin. Opgaven forudsætter, at redningsmændene kan sætte hverdagen abrupt på pause, når en aktion er nødvendig. Her havde en frivillig lige fået fyraften fra sit arbejde, mens en anden måtte gå fra sin datters fødselsdag. Vi sejler ud på havet til en fiskekutter, der skal slæbes tilbage til havnen. Mandskabet indtager helt naturligt deres arbejdsroller, og vi er hurtigt på vej tilbage med

en fiskekutter på slæb. Solen står højt, og bølgerne er små. I dag er det dejligt at være redningsmand. Samtidig ulmer en mere alvorlig side af arbejdet, hvor redningsmændene må sætte deres eget liv på spil for at redde andre i farlige situationer. Vi nærmer os Hvide Sande havn og passerer mennesker på molen, som stopper op i takt med, at båden glider forbi. Nogle nikker, imens andre vinker. Aktionen er vellykket, og redningsmændene vender tilbage til dagligdagen og uvisheden om næste aktion. Vi har netop oplevet et eksempel på hverdagen for redningsmændene fra kystredningstjenesten i Hvide Sande.

En følelse af ro og rutine

Inde bag de grønne porte på havnen i Hvide Sande ligger kystredningsstationen, som huser værksted, garage og kontor. Garagen er udstyret med to både og en bil, der

Louise (til venstre) og Ida (til højre) i deres lånte sikkerhedsdragter efter en lille redningsøvelse i slusen. Foto: anonym redningsmand (med Louises kamera).

altid står klar til at rykke ud, hvis nogen skulle få brug for assistance. Derudover har stationen et større skib på havsiden af slusen. På vejen op til kontoret kan man sende en tanke til gud, dronning og fædreland, mens man passerer portrætter af regentparret. Der kommer en skrattende lyd fra radioen, hvor fremmede stemmer kommunikerer med hinanden over linjerne. På en af de mange skærme er der kort over havne- og kystområdet, der sladrer om bådenes færden, mens de ansatte sidder og pusler med hver sit på de andre skærme. Stemningen på stationen og havnen er præget af menneskelige aktiviteter og lyde men indgyder samtidig en ro, der bygger på en følelse af rutine og kontinuitet.

Tjenesten skaber forbindelser

Kystredningstjenesten er afhængig af samarbejdet mellem fastansatte og frivillige redningsmænd. Arbejdets præmisser og opgaver gør, at redningsmændene får et særligt forhold til hinanden: "Man står stærkere, og man kender hinanden bedre. Det styrker forholdet, at man går igen- nem det her", fortæller Søren Larsen, der er frivillig i tjenesten. Når kollegaerne italesættes, er det med stor respekt, og nogle aktioners pressede situationer forudsætter, at der er en gensidig tillid. Det er en anderledes verden på vandet, og derfor må mændene samarbejde under aktionerne og improvisere i tilfælde af problemer. En redningsmand bruger talemåden: "dygtig nok til at blive sømand, tosset nok til at elske det" og fortæller, hvordan havet både indgyder respekt men på samme tid virker tiltrækkende. Redningsstationen fungerer som et samlingspunkt, hvor både nuværende og gamle redningsmænd mødes. Hver morgen kommer de fastansatte til kaffe og et rundstykke, mens der hver fredag er åbent for alle med tilknytning til stedet. Hverdagen og det særlige fællesskab er domineret af humor, men så snart alarmen går, viser redningsmændene en mere fokuseret side: "Vi ved, hvad hinanden står for. Vi laver meget fis med hinanden og er useriøse og ironiske

i det, vi siger. Men ikke i sådan en situation, så ved vi godt, at vi kan stole på hinanden" fortæller en redningsmand.

Arbejdet skaber ikke kun sammenhold mellem red- derne men også forbindelser til lokalsamfundet. Byens størrelse gør, at redningsmændene ofte møder folk, de har reddet, eller pårørende: "Det hænder jo også, at der er lokale, der ikke kommer med hjem. Der er det utrolig vigtigt, at eksempelvis familien tager godt imod os, for vi gør jo, hvad vi kan. Her har vi heldigvis kun mødt positive ting" siger Søren Larsen. Hvide Sande har altid været en fiskerby, og har stadig fiskeri som et vigtigt erhverv, selvom turisme og aktiviteter som surfing også dominerer meget. Kystredningstjenesten som sikkerhedsinstans er i høj grad medvirkende til, at disse aktiviteter kan opretholdes, som en del af økonomien. Vi mærker hurtigt, at de lokale er opmærksomme på kystredningstjenestens betydning. Som en lokal kvinde udtrykte: "Det er i allerhøjeste grad vigtigt. Alle kender jo nogen, som arbejder på havet, så det har en betydning for alle".

Vi sejler ud når de andre sejler ind

Sådan lyder kystredningstjenestens motto. For selvom en redningsmands hverdag på stationen er præget af rutine, skal han være omstillingsparat og reagere hurtigt i tilfælde af en aktion: "Når der er nogle lange perioder, hvor der ikke sker noget, så "sidder vi jo bare dernede og drikker kaffe". Modsat får vi nogle ture på 40 timer, hvor vi henter op til 15 mand," siger en redningsmand om deres arbejde i tjenesten. Selvom mange aktioner ender godt, hænder det også, at redderne står med andres liv i hænderne. Vi hører i løbet af vores tid på stationen nogle barske historier fra redningsmændene, men de gør det klart, at de altid forsøger at gøre det bedste, de kan: "Så skal man tænke hurtigt, man skal tage nogle beslutninger, og dem skal man leve med bagefter. Det kan ikke nytte noget, at man står og tænker: hvad gør jeg først?" udtaler Søren Larsen. Oplevelserne kan på den ene side være meget givende,

men de kan også være traumatiserende, og dette lærer man som redningsmand at bearbejde. En redningsmand fortæller, at de efter en sådan hændelse er opmærksomme på de folk, der deltog, og drøfter hændelsen i fællesskab efterfølgende: "Det er hårdt at se de pårørende, men for os drejer det sig om, at vi skal prøve at hjælpe og gøre det bedste, vi kan. Bagefter snakker vi lidt om det på stationen".

Hverken for ros eller løn

De er alle enige om, at drivkræften i redningsarbejdet er at gøre en forskel for andre. Mange fortæller, at det ligger i baghovedet, at man kan komme i fare, når man sejler ud i dårligt vejr, men at det ikke er frygt, der må styre arbejdet: "Jeg kan ikke forestille mig, at der bliver noget vejr, hvor vi ikke sejler ud, hvis der er nogen, der er i nød. Vi må stole på, at vores udstyr kan tåle det", siger en redningsmand. På

Kystredningstjenestens redningsstation ligger strategisk mellem fjord- og havsiden i Hvide Sande adskilt af en sluse, så det er hurtigt at manøvre mellem begge. Foto: Louise Kümpel.

trods af de nogle gange hårde odds er det vigtigt for redningsmændene at understrege, at de ikke er helte, og at de udfører deres arbejde på lige fod med alle andre: "Det er som sådan ikke så vigtigt for mig at blive rost, hvis jeg bare ved, at jeg har gjort det bedste, jeg kunne", udtrykker en redningsmand. Søren Larsen mener dog, at man godt kan være stolt af det arbejde, kystredningstjenestens udfører: "Jeg mener ikke, at vi skal gå rundt og prale af, hvad vi laver, men vi må godt være stolte af det". Han fortæller, at han på den måde føler, han giver noget tilbage til samfundet.

Redningsaktion med Emile Robin, der har en fiskekutter på slæb. Foto: Louise Kümpel.

Som vinden blæser

Surfing og surfere i Hvide Sande

Af Maria Lodahl Agerbæk & Malene Fredslund Løkke

Stiller man sig på en af Hvide Sandes klittoppe, har man udsigt til hav, så langt øjet rækker. Det første, der møder én, er lyden af havets sagte brusen og bølgerne, som slår mod molens sten. På de dage, hvor vinden blæser kraftigst, og bølgerne er størst, har de mange ellers ivrige strandgæster forladt stranden. I stedet for strandhåndklæder og vandhunde fæstnes øjet nu ved de mange farverige dragere, der pryder himlen, og sorte skikkelser, der under dem kaster sig i bølgetoppene. På sådanne blæsende dage agerer havet legeplads for byens mange surfere, der bolttrer sig i bølgerne ved enten paddle-, kite- eller windsurfing. Ved Vesterhavet findes de mest gunstige vejrforhold i Danmark til netop denne vandsport, og mange turister vælger derfor Hvide Sande som destination grundet den gode sandbund og de familievenlige forhold. Surfing er dog ikke kun turisternes sport – den lokker i stor stil også de lokale.

Individualitet og fællesskab

Beskrevet af surfere selv er surfing en særdeles social aktivitet, hvor der er tradition for at man – surfere imellem – gerne deler ud af sine surfhistorier og gode oplevelser på vandet. Dykker man ned i sporten, finder man dog hurtigt ud af, at dette sociale aspekt skubbes i baggrunden, så snart brættet rammer vandet. Her er fokus på egne præstationer på de rullende bølger, hvilket for de lokale surfere betyder, at surfing i høj grad også handler om det individuelle. Surfing fungerer på denne måde som en form for hemmelig sport – hemmelig i den forstand, at man finder sine egne surfspots og kun deler dem med meget få. Surfing kræver plads, og holder man ikke sine spots hemmelige, risikerer man, at der ikke længere er tilstrækkeligt bevægelsesrum. På trods af dette er alle surfere vidende

Fiskere og surfere deler havet på lige fod.

Foto: Maria Lodahl Agerbæk/Malene Fredslund Løkke.

om, at man har brug for hinanden på havet i tilfælde af uheld. Derfor sker det sjældent, at man begiver sig ud på vandet alene. Alligevel eksisterer der en afhængighed af at ville have de bedste forhold for sig selv, hvilket resulterer i en vis egocentrisme på havet. Til trods for at fællesskabet usynliggøres for en stund, vender det tilbage, så snart brættet slæbes op på sandet.

Det er ikke kun hos surferne, man ser denne dualisme. Blandt fiskerne i Hvide Sande spiller konkurrencen om de gode spots også en rolle. En fisker er afhængig af at høre om andre gode fiskepladser men søger samtidig at holde sine egne pladser hemmelige – han er hele tiden i overvejelse om, hvilke oplysninger han skal dele. Han er en del af et lokalt fællesskab men altid medlem med forbehold.

Segmentære strukturer og gruppedannelser

I surfernes fællesskab eksisterer der på tværs af alder og erhverv mange tilfældige og ukomplicerede relationer, der formes i segmentære strukturer. Disse strukturer henviser til fællesskaber og gruppedannelser, der er situationelt

betinget og derfor ændres afhængigt af den pågældende interaktion. Når man surfer, er det irrelevant for sammenholdet, hvordan man tjener sine penge, eller hvor man kommer fra. Det handler heller ikke om hvor god eller dårlig, man er, men om at være sammen om passionen. Relationerne fastholdes også i de forskellige klubber, der er at finde i foreningslivet i Hvide Sande samt i byens særlige knudepunkter for surfing. Sådanne knudepunkter er blandt andet Surfcaféen ved de kystnære klitter og Kabelparken ved fjorden. Knudepunkterne agerer samlingspunkt på tværs af alder og interesse. Derudover kan de også være med til at introducere folk til de forskellige former for vandsport, byens særegne adgang til hav og fjord byder på.

Naturen som ven og fjende

I surfing er det naturen, der forudsætter, hvad der kan lade sig gøre på vandet. I leg med naturen er man fri under ansvar men nødsaget til at følge vinden og vejrets regler. Jagten på den eftertragtede frihedsfølelse, man som surfer søger, kræver årvågenhed. "Man bliver nødt til at være til stede i nuet [...] Det er fantastisk at være den lille og lege med naturen på dens præmisser!" siger Katrine Kock Frandsen, der er en af de primære ildsjæle indenfor vandsport i Hvide Sande.

Til trods for at surfing i dag favner en bredere skare end tidligere, frygter mange stadig havets voldsomme kræfter. Ved fiskerbyer langs Vestkysten har folk gennem århundreder været vidner til, at havet har taget deres kære. De

*Det er med at holde godt fast,
når vinden tager ved.*

*Foto: Maria Lodahl Agerbæk/
Malene Fredslund Løkke.*

voldsomme naturforhold har medvirket til en særlig mentalitet, hvor mange stadig lever med en særlig ærefrygt for havet. Denne ærefrygt står i kontrast til den legende og frimodige facon, surferne kaster sig rundt i bølgerne på. På trods af forskellige holdninger til vandet, er havet såvel som fjorden med til at binde Hvide Sande sammen som lokalsamfund. Vandet er den vigtigste komponent i både erhvervsfiskeri, lystfiskeri, surfing og turisme – aktiviteter der alle er med til at holde Hvide Sande i live. I markedsføring af byen lægges der derfor stor vægt på vandet som samlingspunkt.

En satsning på vandsportsmekkaet

Surfing bidrager til sammenhængskraften i Hvide Sande, da sporten tiltrækker mange tilflyttere og unge lokale samt skaber relationer på tværs af aldersgrupper og erhverv. Ved lokale initiativer mødes surfere og stabler sammen forskellige arrangementer på benene. Her spiller især frivilligheden en vigtig rolle – en frivillighed, der er yderst karakteristisk for lokalsamfundet. "Her bliver vi ikke givet noget [...] Vi skal selv få de gode idéer, og det er dét, der får samfundet til at hænge sammen", siger Tyge Morthorst, der er en af de vigtige frivillige kræfter i byen. Foruden det er han også i bestyrelsen i Fiskeriets Hus. Lokale initiativer er en væsentlig drivkraft i samfundet. Fra de lokales side lægges der vægt på, at der i nedgangstider altid er nogen, der finder en alternativ løsning, hvilket er med til at holde maskineriet i gang.

Fremtidens Hvide Sande

Selvom frivillighed og lokale initiativer gennem de senere år har medvirket til fremgang i Hvide Sande, ønsker flere lokale kræfter fortsat udvikling på både turist-, surf- og fiskerifronten. "Nøgleordene for Hvide Sande er nærvær og autenticitet. Vi har prøvet at have meget stor bevidsthed omkring netop dette, men der er også brug for udvikling.

Det er en hårfin balance mellem nye initiativer og vedligeholdelse af det oprindelige", siger Kristian Rønn Lauritsen, som er en ivrig fritidssurfer samt en lokal initiativtager.

Vandsport står højt på mange kommuners ønskeliste, og ikke alle kystområder i Danmark har de samme gode muligheder som Hvide Sande. Her står man dog overfor et dilemma angående byens udvikling som turistattraktion kontra bibeholdelse af byens autenticitet. Lokale kræfter søger at gøre surfing større og mere alment dyrket, men med et ønske om plads, frihed og sikkerhed på vandet, skabes en begrænsning i antallet af surfere på samme spot. Hvis områderne bliver for befærdede, er der en risiko for, at de lokale surfere søger væk. Alligevel er surfing et vigtigt trækplaster til at tydeliggøre Hvide Sandes placering på danmarkskortet. Surfing kan med sit urbane miljø være med til at bremse fraflytning, ja endda igangsætte tilflytning af unge ildsjæle. I fremtiden bliver det interessant at se, hvordan surfing som sport og livsstil vil være med til at forme Hvide Sande som lokalsamfund.

To håbefulde surfere gør klar til dagens tur.
Foto: Maria Lodahl Agerbæk/Malene Fredslund Løkke.

Naturen som identitetsmarkør

Af Caroline Reimann & Nadja Mesic

Stedet hvor naturen lever videre

Naturens betydning har undergået en udvikling fra at blive dyrket som erhverv til at blive dyrket i fritiden. Flere situationer og steder i Skjern og omegn indikerer, at naturen stadig har en væsentlig værdi, og at naturens værdi er blevet givet videre i generationer. Førhen levede størsteparten af beboerne af fiskeri og landbrug, men da det arbejde i dag er fordelt på færre hænder, har vi oplevet, at man har fundet nye måder at anvende naturen på med et fokus på fritidsaktiviteter.

Med udgangspunkt i adskillige interviews har vi forstået, at de mange aktiviteter, der bliver dyrket i naturen, er af større betydning i hverdagen end først givet udtryk for. Mange bruger naturen i deres fritid i form af cykling på landeveje, mountainbiking på stier i skove, ridning, spejder, fiskeri og jagt. Det er også tydeligt, at mange benyttede sig af naturen for roens skyld og som et sted, man søger hen for at lade op efter en lang dag, således et pusterum.

På vores feltøvelse blev vi fortalt, at den vestjyske natur er en individuel natur, hvor man kan benytte naturen alene på et personligt plan. Dette blev sammenlignet med brugen af naturen i storbyen, som, mange mente, var bundet op på sociale fællesskaber. Med denne idé fulgte

*Skjern Å set fra udsigtspunktet
ved Pumpestation Nord.*

Foto: Jonna Løvlund Bach.

forklaringen, at naturen i storbyen skal planlægges, hvor man her bor og lever i den. Per automatik bliver naturen en naturlig del af hverdagen. Her er således tale om en natur, der bare er, som man ikke skal ud eller hen til.

Naturen som identitetsmarkør

I Skjern og omegn kan man tale om en bestemt følelse i forbindelse med natur. Naturen i området er speciel, og vores lokale kontakter er fælles om at mene, at naturen her er særligt rå fremfor andre steder. Klitter, åbne marker, blæst samt vindskæve træer er blandt andet med til at kendetegne området. Det er en natur, som adskiller sig fra resten af Danmarks. I vores feltøvelse har vi forstået, at denne særegne natur bidrager til en bestemt selvforståelse i Vestjylland og er en del af manges identitet.

Vi har været i kontakt med en borger, der er flyttet til området fra et andet land. Ifølge ham er naturen i området hverken rå eller vild. Han pointerer, at al natur i Danmark er berørt af mennesker – marker er afgrænsede, træer er plantet, skove og parker er anlagte – og derfor ikke er naturligt. Der, hvor han kommer fra, er naturen defineret af total vildhed, hvor mange steder er præget af, at intet menneske nogensinde har sat sin fod. Ifølge ham har denne natur en helt anden kraft end den danske. Dette viser os et helt andet perspektiv af naturen modsat den ellers typiske vestjyske forståelse af natur som rå og særpræget. Det er interessant, at der findes to så forskellige opfattelser af naturen i området, men dette klargør blot, at når man er født og opvokset i området, får man en følelse af, at naturen er særlig. En særlighed som udefrakommende ikke nødvendigvis ser eller anerkender.

Den kropslige oplevelse

“Jeg tror, at når man er vestjysk og er opvokset et sted, hvor det altid blæser, så tror jeg, at man er lidt anderledes. I sig selv i hvert fald”.

De fleste af vores informanter er sikre på, at der er noget særligt ved at bo i området. De pointerer dog, at det er noget, der ligger i selvet, og som ikke tales om til hverdag. Det kan siges, at man er forbundet med naturen i området på en bestemt måde. Mange lokale mener, at naturen er mere ægte end den natur, der for eksempel findes i storbyerne, og på denne måde føler de en tættere forbundethed med området. Forbundetheden findes således i deres opfattelse af den ægte natur, som mange er meget stolte af.

Vi har erfaret, at tilflyttere, blandt andet fra storbyer, har en anderledes forståelse af naturens betydning end de, der har levet i området over længere tid. Ud fra vores data forstår vi, at tilflyttere, der kommer fra storbyen, har nemmere ved at italesætte naturens indflydelse og tilstedeværelse i hverdagen, da de har muligheden for at sammenligne naturen i Skjern og omegn med naturen ved storbyen. Ikke sagt at lokale ikke kan tale om naturen, men vi har erfaret, at de reflekterer over den på en anderledes facon, som ikke umiddelbart kan italesættes. Denne facon har krævet, at vi sammen med beboerne har brugt en del tid sammen i naturen for at forstå dens egentlige betydning. Det er interessant, at de fleste har nemmest ved at italesætte de følelser, naturen giver, ved at bevæge sig i den – der eksisterer altså en kropslig oplevelse i forbindelse med naturen.

“Her er der bare altid højt til himlen”.

Mange lokale er enige om, at der findes en dobbelt følelse, som både udformer sig i kroppen og i naturen. At der altid er højt til himlen, er et af de udsagn, vi er stødt på flest gange og ofte i forbindelse med en samtale, der er foregået udendørs. At der er højt til himlen, er et billedsprog udtrykt gennem en metafor, der illustrerer, hvordan følelsen bedst kan beskrives, når man fysisk er i den. Følelser i og gennem naturen er særligt vigtig for beboerne og en hyppig forklaring på, hvorfor nogle beboere er flyttet

tilbage til Skjern og omegn efter et liv i de større byer. Mange forbinder at have meget plads med en følelse af frihed, hvor der er plads til bare at være til. Derfor er mange også rigtig glade for at opdrage deres børn netop her.

"Jordforbindelse" er også et flittigt brugt ord til at beskrive tilhørsforholdet til området. Også dette ord er forbundet med naturen, og mange mener, at jordforbindelsen har noget at gøre med den ro, der findes. Helt konkret føler mange sig direkte forbundet til jorden. Begge udtalelser beskriver en mental tilstand, der udtrykkes i et fysisk billede. Det er således både en fysisk og mental erfaring, der på samme tid sker i kroppen og uden for kroppen, men som også er svær at italesætte, der er særlig typisk for borgere i området.

Konklusion

Afslutningsvis kan man dele opfattelserne af naturen ind i to grupper: de ydre følelser og de indre følelser. De ydre følelser inkluderer de mange aktiviteter, der dyrkes i området, og herunder den ro, naturen kan give kroppen, når man oplever den på tæt hold. De indre følelser er lidt mere komplekse og inkluderer de følelser, der ikke let lader sig italesætte, men som stadig er meget væsentlige. De indre følelser kan danne fundamentet for den identitet, som er præget af natur, og som i sidste ende fortæller os, at der eksisterer en original sammenhængskraft i naturen i Skjern og omegn. Denne særlige forbindelse til naturen, er vi overbeviste om, lever videre i en moderne hverdag for Vestjyllands beboere, og den vil også fremadrettet blive dyrket i Skjern og omegn.

*En græssende ko tæt ved Skjern Å.
Foto: Jonna Løvlund Bach.*